

letlen eszköz neve, melynek célját Krupp a fegyver dinamikájának megfelelően vázolja föl: „Mi németek nemsokára egy százmilliós nép leszünk. Így tehát joggal követelhetjük, hogy a határaink mentén élő kis néptörzsek ezzel a ténnyel számot vessenek. Ez a legmagasabb erkölcsi jogosultság követelménye. Itt a kicsinyek jogát, a nagyok legmagasabb erkölcsből adódó joga korlátozza.“

Ez a szemlélet pontosan egybeesik a mai német expanzív politikával. Hitler nem hiába tartotta most egy éve emlékezetes „békebeszédét“ a német „fegyverkovács-műhelyben“. A Krupp név — és ennyi a tanulság — tegnap és ma egyjelentésű a német patriotizmussal. Szimbólum és büszkeség: a fegyver teremtője, kire egyformán hivatkozik a Rex Imperator és a Führer. De lehet-e másképp? Egy világszemléletnek, melynek a fegyver a központi tengelye, csak Krupp jelentheti az erkölcsi gerincét.

Ki mer itt Ossietzkyre gondolni? (Fábry Zoltán)

DARVAS JÓZSEF: A LEGNAGYOBB MAGYAR MALÉ
(Gondolat kiadás, Budapest 1937)

Előre kell bocsátanunk, hogy Darvas könyve határozott értéktöbbletet jelent a magyar szociográfiai irodalomban. Igaza van az írónak abban, hogy eddig sokan „leszálltak“ adatokat gyűjteni, élményeket szerezni. Neki nem volt szüksége leszállni, nem volt nehéz adatokat gyűjteni, mert éppen abból a parasztságból jött, melynek életfolyamatát leírja s neki csak visszaemlékezni kellett az élményekre és nem összegyűjteni azokat. Darvasnak magának is haszna van e könyvből, mert — mint Veres Péter nagyon helyes érzéssel megjegyezte — soha nem volt az író annyira otthon a tárgyában, mint itt.

A néplélek ábrázolása egyike a legnehezebb irói feladatoknak. Aki kiszakad a népből, az többnyire el is idegenedik tőle s annak az osztálynak érdekeit éli át s próbálja megrajzolni és igazolni, amelybe belenevelődött. Darvas Józsefnek sem hajlama, sem módja nem volt ilyen dezertálásra, benne még első termésként élnek a népi benyomások. Lelkileg ma is a parasztság életét éli és így történet szemléletén semmit sem változtatott a kulturális mesterkedés. *Veres József* és *Takács József* könyveit használja forrásul s a belőlük merített adatok dialektikus felhasználásával fedi fel Orosháza történetét attól az időtől kezdve, hogy mint szabad árendások jöttek a vidékre, egészen a legujabb időkig. Érthetővé teszi, hogy ez a reményeiben itt is megcsalatközött nép miért hozta meg szívesen 1848-ban a maga pénzt, élelem és emberáldozatát s egyben azt is, miért maradt meg az elégedetlenség a vagyontalan zsellérek között, mikor a jobbágyfelszabadításon nem lehetett túlmenni, mivel a vagyontalan zsellérek ki lettek zárva a földosztásból.

Ebből a teljesületlen kivánságból következtek a lappangó, majd nyílt mozgalmak, melyeknek Darvas közvetlen rajzát adja a régi mozgalmaktól kezdve, melyekben még *Csizmádia* Sándor és *Achim* András is nagy szerepet játszott, az újabbakig, melyekben az eszperanto utján és szektárius utakon jutnak el — ha nem is a szocialista fogalmak tisztaságáig, de legalább is a szocializmus misztikus hitéig. A háború utáni állapotokról is objektív rajzot kapunk, valamint a parasztság mai szociális helyzetéről, az *emberpiacról*, ahol rabszolgavásár mintájára veszik bérbe a magukat felkináló emberi erőket, a gazdákról, akik szembekerülnek azzal a polgárosodással, mely őket létrehozta, a zsiros parasztokról, tanyásbéresekről, cselédekről, béresbárlról, kereseti viszonyokról, a lakás- és egészségügy viszonyairól, az intelligencia sajátos természetéről.

Nagyon jellemző a ténye is, a megokolása is annak, amit a nép poli-

tikai indifferenciájáról ír. Ezt a népet nem hagyták odáig érni, hogy megértse a társadalmi harcokat, irányító elveket s amikor politikai jogait gyakorolja, inkább a személyeket, mint az érveket nézi. Csizmadia Sándorra éppúgy rászavaztak, amikor elfordult a szocialista párttól, mint azelőtt s a nincsteléneknek csak az a fontos, hogy ne a zsiros parasz-
tokkal együtt szavazzanak és nem az, mit várhatnak az ő jelöltjüktől. A krónikus csalódás, mely végigkísérte ennek a népnek többszázados küzdelmét, okozza ezt a közönyt s ez magyarázza meg, hogy a földreform iránt sem mutatnak nagyobb érdeklődést, egyszerűen azért, mert *nem bízunk benne*. Természetes, hogy — amint Darvas mondja: egyrészt a szocialista vezetők tehetetlensége, másrészt a hatóság által gyakorolt „hideg terror“ miatt itt nem igen lehet szó szocialista tömegnevelésről s még kevésbé a társadalmi ellentétek kiegyenlítéséről. A Munkásotthon mellett társadalmi és egyházi egyesületek tagolják szét a társadalmat, még akkor is, ha célkitűzéseikben kiegyenlítésről beszélnek. Már az a tény magában, hogy az evangélikus egyház kétféle leányegyletet tart fenn: egyiket a jobb módúak, másikat a szegények számára, világossá teszi, hogy a vagyoni ellentét ketté hasítja azt a kis társadalmi csoportot is, amit a jámbor szándék naiv jóhiszeműséggel akar egyesíteni.

Ismételjük: értéktöbbletet jelent ez a munka a szociográfiai irodalomban, mert természetes élmények alapján dolgozik. De éppen azért, mert az írótól e téren még többet is várunk, rá kell mutatnunk némi hiányaira is. A legnagyobb falu lakóinak tagozódását teljesebben szeretnők látni. Amilyen mértékben sikerül az írónak beigazolni, hogy a parasztság igazi kulturális fejlődésének hiányzanak a feltételei, ép' oly mértékben mellőzi a falu kulturális helyzetképének megrajzolását. Hogyan, milyen szervekkel dolgozik az az egyoldalú kultúra, mely az emberek jelentékeny tömegeit kívül tudja tartani a civilizáció állapotán? Az ellentétek egymás mellé helyezve több világosságot adnak és így teljesebb helyzetképet kellett volna kapnunk a falu életéről. Az egészségügyi ábrázolás is alaposabb lehetett volna; a szociális tennivalókról és mulasztásokról pl. teljesebb képet kapnánk, ha látnók, hogy a lakosság egyes tagozódásában milyenek az egészségi viszonyok, halandóság, stb. A falu összes erkölcsi testületeiről hasznos lett volna egy összefoglaló kép. (Rab Imre)

NANAY BÉLA: WELLS, AKI TANIT (Nagy László könyvtár, Budapest 1937.)

A Wells műveinek igen alapos ismeretéről tanuskodó könyv Wells nevelési gondolatainak szintézise, de korántsem úgy ahogyan Nánay Béla látja, illetve láthatja, hanem ahogyan az Wells műveiből adódik. A könyv így mintegy az olvasóra bizza Wells pedagógiai megfontolásainak kiértékelését. A frissen és élvezetesen vezetett könyvnek ide iktatjuk egyik kiemelkedő, a Civilizáció Bibliája című fejezetét.

Wells, hogy tanítói munkáját teljessé tegye, tankönyvet tervez a világnevelés számára. A gondolatot Comeniustól, a nagy cseh pedagógustól veszi át, benne a maga elődjét látja. Amint általában a 17. század gondolkodói és írói közel állnak a 20. századhoz; mindkét idődarabot ugyanis a középkor fenyegeti, s hiányzik előlük a haladás bizonyossága. Comenius átszenvedte a vallásháborúkat, az ellenreformációt, beutazta Európát Sárospataktól Londonig. Időben és térben szerzett tapasztalatai rávezették a tényre, hogy az emberiség élete erőszakban és szenvedésben merül ki. Megkereste az okokat: a politikai elzárkózást, a nyelv, gondolkodás, eszmék különbségét, melyek mind a szellemi talajban gyökerez-